

Stjepan VUKUŠIĆ
Pedagoški fakultet, Pula

POSEBNOSTI AKCENTOLOŠKOGA RJEČNIKA

U članku se raspravlja o svrsishodnim načinima sređivanja naglasnoga korpusa u cjelovitu prikazu naglasne norme hrvatskoga književnog jezika. Moguće je složiti neabecedni naglasnotipološki rječnik po vrstama riječi, ili pak razrađenoj tipologiji pridružiti abecedno kazalo s uputama na jedinice tipologije. A moguće je primijeniti i oba ta postupka. To se čini i najprikladnijim jer se tako postiže reljefna tipologija i najbolja uporabljivost za svakog korisnika.

Zamisliv je i posve samostalan akcentološki rječnik u kojem bi se uz abecedno poredane odsječke navodili svi potrebni podaci: naglasni, tipološki, gramatički i stilski. Ali takav rječnik nije predmet ovog rada. Riječ je u našem slučaju o popratnome akcentološkom rječniku srednje veličine (pedesetak tisuća riječi) koji slijedi cjelovit prikaz hrvatske naglasne norme: njezina podrijetla, unutarnjeg ustroja i njenih razvojnih tendencija.

Sâm bi se taj prikaz mogao usustaviti i bez rječnika jer bi se potpuna naglasna tipologija — nakon njena utvrđenja na temelju književnojezične priopćajne prakse i objašnjenja njezina podrijetla na osnovi startnih idioma — mogla oprimjeriti samo određenim brojem riječi.

Tad bismo doduše imali sve što uposebljava hrvatsku naglasnu normu, tj. imali bismo novu tipologiju s obzirom na klasifikacijska mjerila i na sve činjenice stvarnih naglasnih ponašanja, ali ipak ne bismo imali dvoje: pravu reljefnost tipološke klasifikacije ni akcentološki priručnik za svakoga. Bila bi dakle znatno okrnjena znanstvena potpunost a uporabna posve. A u namjeri je izrade akcentološkoga djela bila od početka istraživanja misao da on što više udovolji objema stranama: znanstvenoj i uporabnoj.

Da bi se ostvarila oba nauma, ne može se mimoći ni naglasni korpus. Samo on može tipologiji dati punu reljefnost a korisniku naglasne podatke bar za većinu riječi.

Kad se, međutim, istraživač odluči za rječnik, a ne tek za puku egzemplifikaciju utvrđene tipologije, postavlja se i pitanje po kojem će se načelu birati leksička građa.

Budući da se jedna naglasna norma htjela — odozgo i izvana — nametnuti hrvatskome jeziku pomoću gramatičkih i pravopisnih priručnika a također i akcentoloških studija, bilo je logično zaključiti kako bi za izvor korpusa bile najpogodnije

baš te knjige:¹ da se na istome gradivu potvrdi ona naglasna norma koja se u književni jezik probila samom priopćajnom praksom.

Tako se došlo do spoznaje o neophodnosti rječnika i — s obzirom na težnju da se ostvari reljefna tipologija i uporabljivost djela za svakog korisnika — do njegovog raščlanjivanja u dva dijela: u neabecedni tipološki rječnik i abecedni registar na kraju.

No sad se radi potpunijeg određenja odnosa između same naglasne tipologije i njezina neabecednog rječnika postavlja i pitanje hoće li se posve primijeniti naglasnotipološka mjerila ili će se ići naruku i našim gramatičkim navikama. Naime, naglasna tipologija od koje se u radu polazi osniva se na razdiobi prozodijskih razlikovnih obilježja i na njihovim preinakama u paradigmama, pri čemu otpadaju sva nenaglasna mjerila.² A to znači da bi po strogim akcentološkim mjerilima sav leksički fond (bez obzira na vrste riječi i fleksijske uzorke u promjenljivih riječi) mogao kao cjelina prići tipološkom ustroju te se samo pod tipološke uzorke »u prirodnom stanju« abecedno razvrstati. To bi bio prevelik ustupak naših gramatičkih navika krajnjoj dosljednosti akcentološkoga postupka, pa bi se tako u jednoj naglas-

¹ Tomo Maretić: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, treće, nepromijenjeno izdanje. Matica hrvatska, Zagreb 1963.

Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom. Matica hrvatska – Matica srpska, Zagreb – Novi Sad 1960.

Ivan Brabec, Mate Hraste, Sreten Živković: *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. VI, nepromijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1965.

Armin Pavić: *Studije o hrvatskom akcentu*. Rad 59, Zagreb 1881, 1-102.

Duro Daničić: *Srpski akcenti*. Beograd – Zemun 1925. (Posebna izdanja SAN, knj. 58/16). Za provjeru leksičkih jedinica s gledišta razlika između hrvatskoga i srpskoga poslužili su:

Vladimir Brodnjak: *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*. Školske novine, Zagreb 1992.

Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš: *Hrvatski pravopis*. Školska knjiga, Zagreb 1971. Poslužili su i:

Vladimir Anić: *Rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber, Zagreb 1991.

Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1988.

Shvatljivo je da u korpus akcentološkoga rječnika nisu ušle sve jedinice navedenih izvora, a da će se s druge strane u njemu naći i poneka jedinica koje nema u njima.

² Stjepan Babić: O Daničićevu naglasnom sustavu kao sustavu, *Jezik* XV, Zagreb 1968, 150-157.

Božidar Finka: Prilog akcentološkoj tipologiji imenica, *Jezik* XV, Zagreb 1968, 143-150.

Božidar Finka: Naglasna tipologija i njena primjena u standardnim rječnicima, *Jezik* XVII, Zagreb 1969, 33-36.

Milan Moguš: Današnji senjski govor, *Senjski zbornik* II, 1966, Gradski muzej Senj, Senj 1966, 5-152.

Stjepan Vukušić: Usporedbe dvaju novoštokavskih naglašavanja – stiničkog i Daničićeva (prilog za uporabnu normu hrvatskog književnog jezika), poseban otisak *Senjskog zbornika* IX, 1982, 279-366.

noj jedinici našle različite vrste riječi, promjenljive i nepromjenljive.

Nasuprot takvu strogo akcentološkom rješenju, ostaje mogućnost da naglasna tipologija pride morfologiji, tj. da se sve leksičko građivo u skladu s našim navikama podijeli na vrste riječi i dalje, na deklinacijske i konjugacijske tipove a da se naglasnotipološki uzorci ponavljaju kako to zahtijevaju morfološke podjele. Sažeta se naglasna tipologija i onako izlaže na svome mjestu pa ona u svojoj cjelovitosti nije nimalo okrnjena samom činjenicom da svojim sastavnicama prilazi morfologiji prema njenu ustroju.

Odlučiti se za ovo drugo rješenje, dakle, znači ići naruku gramatičkim navikama korisnika a da se pritom ne mijenja sama naglasna tipologija kao konzistentna akcentološka cjelina.

Tako se onda uz morfološko-naglasnotipološku cjelinu dobiva neabecedni morfološko-tipološki rječnik srednje veličine i uz pojedine uzorke veći broj malih abecednih rječnika kojima je gornja granica do nekoliko tisuća riječi, npr. glagolski uzorak *jednačiti—jedačim* m sadrži 3058 riječi.

Najviše pak u prilog svakom korisniku ide abecedni indeks na kraju zamišljenog i većim dijelom ostvarenog akcentološkog djela. Taj će indeks određenim znacima upućivati na odgovarajuća mjesta u tipologiji, tj. na naglasne uzorke uz koje su dani naglasni, gramatički i stilski podaci za dotičnu riječ. Tako će se npr. uz glagol *uključiti—uključim* u indeksu zabilježiti G 20c, a to znači glagoli, dvadeseta naglasna jedinica, pododjeljak c. Pododjeljci sadrže inačice koje proizlaze iz različitosti glagolskih vrsta, pa onda i konjugacijskih tipova, ali su te različitosti predvidljive iz prethodnog opisa, pa ne mogu biti naglasnotipološke odredbenice. Većinom je riječ o kakvoj zanaglasnoj dužini ili naglasnom ponašanju koje može i izostati ili je vezano uz ustaljenu morfološku promjenu određenog odsječka. Nadati se da će korisnik, koji i onako već umije čitati naglaske, moći naći svaki traženi podatak. Akcentologu će pak reljefnost neabecednog rječnika pružiti mogućnost da prati pomake u naglašavanju s obzirom na tendencije razvoja a moći će obavljati i različita statistička istraživanja te tako otkrivati vjerojatna tipološka prestrujavanja u naglasnom sustavu.

Akcentološko djelo o kojem je riječ u cjelini svojih sastavnica izrasta na svome organskom temelju. Ono bi stjecajem sretnih okolnosti moglo udovoljiti onoj potrebi koju sadrže Brozovićeve riječi iz 1972. godine: »da su (...) problemi akcenatske norme standardnoga jezika jedna od najhitnijih točaka na popisu prioriternih zadaća jezične struke i jezične znanosti.«³

---

³ Brozović, Dalibor: Uz jedno vrijedno, ali i kontroverzno akcentološko djelo – razmišljanja o genezi, sustavu i normi (Josip Matešić, *Der Wortakzent in der serbokroatischen Schriftsprache*, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1970, 8°, 347 str.), *Jezik* 4-5/19 (1971-72), 123-140.

BESONDERBEITEN DES AKZENTOLOGISCHEN WÖRTERBUCHES

Zusammenfassung

Im Beitrag wird das Wörterverzeichnis als wesentlicher Teil der gesamten Systematisierung der Akzentnorm der kroatischen Schriftsprache erörtert. Diese Systematisierung umfaßt das Akzentinventar, allgemeine und paradigmatische, typologische und lexische Akzentnormen. Und eben diese letzten verlangen ein akzentologisches Wörterverzeichnis als wesentlichen Teil des Buches über den Akzent der kroatischen Schriftsprache. Dabei ergeben sich drei Möglichkeiten: erstens, nachdem alles, was für das Akzentsystem und seine Entwicklungstendenzen unabdingbar ist, bearbeitet wurde, kann alldem nur das ABC-Wörterbuch aller Wortarten und aller Akzenttypen hinzugefügt werden; zweitens, neben jeder Akzenteinheit könnte ihr Corpus angeführt werden, aber ohne gänzlichliches Wörterverzeichnis am Ende des Buches, und drittens, man kann allebeide Lösungen in Betracht nehmen: jeder Akzenteinheit ihr Corpus hinzufügen, d. h. ihr kleines Wörterbuch, und am Ende den gesamten Wortschatz, bei den Akzenteinheiten bearbeitet ins große Wörterverzeichnis mit den Zeichenanweisungen für die Stelleneinnahme in der Typologie, wo daß Wort sich befindet, ordnen. Die dritte Lösung wird als die günstigste angenommen, weil sie ein hervortretendes Bild von der Typologie gewährt, und das Wörterverzeichnis ist am Ende für jeden Nutzer, der nur am einzelnen Akzentdatum interessiert ist, notwendig. Der einzige Nachteil dieser Lösung liegt darin, daß der gesamte Wortschatz zweimal angeführt wird, aber nur auf diese Art und Weise kann die Vollheit der Typologie und eine feste Grundlage für den allgemeinen Gebrauch des Buches und für neu akzentologische Forschungen und statistische Bearbeitungen erzielt werden.